

האם מסין תצא בשורת השלום?

ד"ר נמרוד גורן*

המאמר פורסם בגלובס (בגרסה מקוצרת) ב-29 ינואר 2018

ישראלים ופלסטינים נפגשו בדצמבר בבייג'ין לדבר על שלום. הם עשו זאת בזמן שעצרת האו"ם הצביעה נגד ההכרזה האמריקאית בעניין ירושלים ובזמן שמנהיגי הרשות הפלסטינית עסקו בחיפוש אחר מתווך חדש במקום טראמפ שהכזיב. הם הרחיקו עד לסין, בהזמנת שר החוץ הסיני, כדי לנסות ולהבין האם העניין המוגבר שמגלה לאחרונה סין במזרח התיכון ובסכסוך הישראלי-פלסטיני יוכל להיות מתורגם לכדי תרומה ממשית לקידום השלום.

לסין יש תכנית שלום. תכנית בת ארבע נקודות, שעולה בקנה אחד עם העמדות המקובלות בקהילה הבינלאומית באשר לפתרון שתי המדינות. נשיא סין שי ג'ינגפינג הציג את התכנית כבר ב-2013, ובקיץ האחרון החל לקדם אותה שוב. לסין יש גם שליח מיוחד למזרח התיכון, שפועל לקדם את התכנית הסינית וגם ניסה בעבר לסייע להרגעת הרוחות בעת סבבי לחימה בעזה. משרד החוץ הסיני יזם בעבר שני מפגשים ישראלים-פלסטינים, האחד בסין (2006) והשני בירושלים (2013), והודיע בקיץ האחרון כי בכוונתו לכנס עד סוף 2017 בבייג'ין פעילי שלום ישראלים ופלסטינים. הודיע וביצע, בשיתוף עם יוזמת ז'נבה וח"כ חיליק בר.

סין חותרת לפתרון שתי מדינות, עם מדינה פלסטינית בקווי 1967 שמזרח ירושלים בירתה, והיא מצביעה באו"ם בעקביות בעד הצעות ברוח זו. ואולם, שר החוץ והבכירים הסינים הבהירו בכינוס בבייג'ין שסין אינה לוקחת צד בסכסוך. לדבריהם, היא מעוניינת לסייע לפתרון שיעניק לפלסטינים זכויות ולישראל ביטחון, שיכיר בחשיבות ירושלים לבני כל הדתות והעדויות, ושיקדם יציבות אזורית. סין מצהירה שתעשה זאת על-ידי שימוש במנופים חיוביים כלכליים-בעיקרם, ולא בהפעלת לחצים. הכינוס בבייג'ין, שהניב מסמך הסכמות ישראלי-פלסטיני, עזר לסינים להבין מהם האינטרסים והרגישויות של הישראלים והפלסטינים, ומהן נקודות ההסכמה והמחלוקת בין תומכי שלום בשני הצדדים.

האם מדובר במהלך סיני חדש ומשמעותי או שמא בהמשך מעורבות סמלית-בעיקרה בזירה הישראלית-פלסטינית? הרי מדינות רבות בעולם מצהירות על רצון בשלום ישראלי-פלסטיני ומגלות עניין עקרוני בנושא. מרביתן לא מעניקות לכך עדיפות גבוהה, לא מאמינות שהתקדמות היא אפשרית בתנאים הפוליטיים הנוכחיים, ולא משקיעות מאמצים ומשאבים גדולים בכיוון. בתקופה של קיפאון בתהליך השלום ושל נקיטת צעדים אמריקאים שמקשים על חידוש המשא ומתן, יש חשיבות למדינות נוספות שמוכנות לסייע ולתרום. לסין יש פוטנציאל למלא תפקיד מועיל: מדובר במעצמה שאפתנית עם השפעה עולמית גוברת, שיש לה יחסים טובים עם ישראל ומדינות ערב כאחד, בעלת יכולות כלכליות יוצאות דופן, ושמקדמת פרויקטים תשתיתיים בינלאומיים רחבי-היקף, כולל בישראל ובמזרח התיכון (ובראשם "יוזמת החגורה והדרך", הלא היא דרך המשי החדשה).

הבכירים הסינים הדגישו כי סין אינה רואה את עצמה כמתווכת חלופית לארה"ב, אלא מעוניינת להיות חלק ממאמץ רב-לאומי לקידום השלום. הרצון הסיני בתיאום עם שחקנים אחרים בקהילה הבינלאומית הוא טוב חשוב. המקרים בהם מדינות קידמו במקביל יוזמות שלום מתחרות, הובילו לרוב לכישלונות. עמדות סין לגבי הסדר הקבע דומות לאלו של האיחוד האירופי והליגה הערבית, ולכן כינון ערוץ שיח סיני-אירופי בנושא הישראלי-פלסטיני יהיה נקודת פתיחה טובה למעורבות הסינית. בהמשך, כדאי יהיה לצרף אליו גם גורמים בעולם הערבי – ובראשם מצרים, עמה יש לסין הסכם לשותפות אסטרטגית.

* ד"ר נמרוד גורן הוא ראש מכון מיתוים. הוא היה חבר במשלחת הישראלית למפגש הישראלי-פלסטיני שהתקיים בבייג'ין בדצמבר 2017, בחסות שר החוץ הסיני.

בקהילה הבינלאומית אין כיום תמימות דעים בקשר לסכסוך הישראלי-פלסטיני. העמדה האמריקאית שונה מהקונצנזוס הבינלאומי המוכר, וגם בתוך האיחוד האירופי ישנן מדינות (במרכז ומזרח אירופה) שמדברות בקול שונה מזה של בריסל ושנוקטות עמדות קרובות יותר לאלו של ממשלת נתניהו. הדבר מקשה על גיבוש פרמטרים בינלאומיים מוסכמים ונחוצים לפתרון שתי המדינות, אך לא צריך להפריע למהלך בינלאומי אחר שנמצא על סדר היום המדיני – גיבוש חבילת תמריצים כלכליים ופוליטיים בינלאומית לשלום ישראלי-פלסטיני. רעיון זה אומץ במהלך יוזמת השלום הצרפתית ועל ידי מועצת שרי החוץ של האיחוד האירופי, ונכלל גם במסמך המסכם של הכינוס שהתקיים בבייג'ין.

עד כה הוצגו תמריצים על ידי הליגה הערבית (יוזמת השלום הערבית), האיחוד האירופי (ההצעה לכונן שותפות מועדפת מיוחדת עם ישראל והמדינה הפלסטינית העתידית) וארה"ב (ערבויות הביטחון לפתרון שתי המדינות, שגובשו בתקופת הממשל הקודם). סין יכולה להוסיף לכך תמריץ כלכלי רחב-היקף משל עצמה לישראל ולפלסטינים, שיציג מציאות של שגשוג ופריחה מהם ייהנו שני העמים לאחר כינון השלום. כך, למשל, הזכירו במפגש הדוברים הסינים את היכולת של סין לקחת על עצמה תפקיד מרכזי בשיקום ובבנייה מחדש של רצועת עזה. מעבר להצגת תמריץ שכזה, סין יכולה גם לגלות מעורבות בתהליך גיבוש מנגנון בינלאומי חדש, מעודכן יותר ורחב יותר מהקוורטט, שיפעל לקידום תהליך השלום.

משרד החוץ הסיני בחר להזמין לכינוס בייג'ין משלחות שמורכבות ברובן מנציגי חברה אזרחית מישראל והרשות הפלסטינית ובכך העבירו מסר על החשיבות שהם מייחסים לפעילויות בלתי-רשמיות לקידום השלום. ואכן, הבכירים הסינים הדגישו בנאומים שלהם עד כמה הם שואבים תקווה מהרוח החיובית של הדיונים בכינוס, מההסכמות שהושגו במהלכו, ומהעובדה שאזרחים וארגונים רבים בשני הצדדים מחויבים לפתרון שתי המדינות ולהשגתו בדרכי שלום. כפי שהוכח גם בבייג'ין, תרומת החברה האזרחית לתהליך השלום אינה כוללת רק קיום מפגשי דיאלוג ופעילות שטח, אלא גם השפעה על תהליכים מדיניים בינלאומיים וסיוע לפוליטיקאים להגיע להבנות וניסוחים מוסכמים. סין אומנם אינה מומחית גדולה בתחום החברה האזרחית, אך ביכולתה להעניק תמיכה תשתיתית-כלכלית משמעותית לארגונים תומכי-שלום ישראלים ופלסטינים, ולהגדיל בכך את הנראות ויכולת ההשפעה שלהם.

המפגש בבייג'ין לא הוביל לפריצת דרך לשלום. זו גם לא הייתה מטרתו. הוא הניח יסודות למעורבות סינית אפשרית גדולה יותר בקידום השלום, והבליט את היתרונות והיכולות הייחודיים שלה. הוא גם הראה לישראלים ולפלסטינים שלמרות הקיפאון והמתחיות בשטח, הם עדיין יכולים להגיע להבנות ולשרטט דרך משותפת קדימה. קידום השלום מחייב מעורבות בינלאומית מגוונת ויעילה, אך בראש ובראשונה הוא מחייב רצון פוליטי מקומי בשלום. על זה צריך עוד לעבוד, עם הסינים ובלעדיהם.